

Beata A. Orłowska

Rozwój działalności Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej

Ekonomiczne Problemy Usług nr 97, 463-473

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Beata A. Orłowska

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Gorzowie Wielkopolskim

ROZWÓJ DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA MIŁOŚNIKÓW KULTURY ŁEMKOWSKIEJ

Wprowadzenie

W artykule przedstawiono działalność Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej. Prezentację działalności przedsiębiorczej podzielono na kilka części, uwzględniających specyficzną działalność stowarzyszenia. Omówiono między innymi organizację Watry, realizację przykładowych projektów pracy z dziećmi i młodzieżą i dla środowiska lokalnego. Zwrócono uwagę na działalność zespołów muzycznych. Celem artykułu była próba prezentacji działań przedsiębiorczych w regionie na przykładzie mniejszości etnicznej. Dzięki pozyskiwanym środkom finansowym z różnych źródeł działalność stowarzyszenia nie tylko jest znana w regionie, ale również w Polsce i na arenie międzynarodowej. Wysokość środków pozyskanych przez stowarzyszenie w ciągu dwudziestoletniej działalności pokazała, że dzięki środkom z zewnętrznych źródeł można zrobić bardzo dużo. Stowarzyszenie pozyskuje środki nie tylko na działalność kulturalną, ale również na odnowę posiadanych budynków – od małych projektów edukacyjnych po duże projekty budowlane (remont dwóch cerkwi prawosławnych i wieży – siedziby stowarzyszenia).

Działalność mniejszości narodowych i etnicznych w regionie często jest związana z działalnością kulturalną, polegającą na tym, że przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych mogą przedstawić się „na zewnątrz”, zaprezentować swoje osiągnięcia. Dzięki sprzyjającym warunkom mogą również wykazać się przedsiębiorczością, pozyskując fundusze na działalność. Przykładem tego

typu jest działalność Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej w Strzelcach Krajeńskich.

Współczesne czasy nie są najłatwiejsze do podtrzymywania tożsamości. Patrząc jednak wstecz, gdy Łemkowie przybyli na ziemię zachodnie, zabiegi związane z ich osiedleniem, brakiem dostępu do religii, możliwości przemieszczania się i powrotu w rodzinne strony spowodowały, że ludność, która dotychczas nie zastanawiała się nad swoją tożsamością, rozpoczęła żmudny proces „walki” najpierw o zachowanie tożsamości, a później również o jej przekazywanie kolejnym pokoleniom.

Przedstawienie działalności Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej ma na celu przybliżenie nie tylko aspektów dbania o podtrzymywanie własnej tożsamości, ale również o pokazanie, że zaangażowanie i praca ludzi może dać imponujące efekty. Na ogół przedsiębiorczość jest określana jako „zdolność do tego, żeby być przedsiębiorczym; posiadanie ducha inicjatywy; obrotność, rzutkość, zaradność”¹. Przedsiębiorczy jest więc człowiek „mający ducha inicjatywy, skory do podejmowania różnych spraw, zwłaszcza w dziedzinie przemysłu i handlu; pomysłowy, zaradny, rzutki”². Analizując dorobek Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej, należy podkreślić, że tak rozumiana przedsiębiorczość posłużyła im do rozwoju i utrwalenia tożsamości grupy etnicznej.

1 Historia pojawienia się Łemków w powiecie strzelecko-drezdeneckim

Łemkowie zamieszkują w powiecie strzelecko-drezdeneckim. Ich potomkowie pojawili się na tym terenie w wyniku przesiedleńczej akcji „Wisła” przeprowadzonej w 1947 roku. Na teren obecnego powiatu strzelecko-drezdeneckiego przesiedlono z terenów zamieszkiwanych przez Łemków 1742 Łemków. Badając materiały historyczne i źródła ich przesiedlenia, za główną przyczynę tego wydarzenia uznano współpracę z bandami Ukraińskiej Powstańczej Armii. Podkreślano też ich związki z zamachem na życie generała Karola Świerczewskiego. Z ujawnionych dokumentów wynika jednak, że władze skorzystały z dogodnego pretekstu, aby wprowadzić w życie wcześniejsze ustalenia, dotyczące zasiedlenia

¹ *Słownik języka polskiego*, t. II, red. M. Szymczak, Warszawa 1988, s. 968, hasło: przedsiębiorczość.

² Tamże, hasło: przedsiębiorczy.

ziem zachodnich i północnych Polski po drugiej wojnie światowej³. Wydarzenia te wpłynęły na dalsze losy mniejszości, lecz do dzisiaj wiele faktów nadal jest niewyjaśnionych. Definitywne rozstrzygnięcie kwestii ukraińsko-łemkowskiej miało przynieść przeprowadzenie akcji o kryptonimie „Wisła”, która kontynuowała deportacje do USSR rozpoczęte już w 1944 roku⁴. W kolejnym roku rozpatrywano przesiedlenie ludności pochodzenia ukraińskiego na zachodnie i północne ziemie Polski⁵.

Do dzisiaj wielu badaczy zwraca uwagę na wiele mitów, które mają usprawiedliwić akcję przesiedleńczą. Roman Drozd twierdzi, że do najważniejszych z nich można zaliczyć wyższą konieczność ochrony integralności terytorialnej Polski. Podkreślano, że w 1947 roku bandy UPA stanowiły poważne zagrożenie dla kraju, a akcja „Wisła” była następstwem zamachu na generała K. Świerczewskiego. Zanim przeprowadzono tę akcję, był Wołyń i tylko przez wysiedlenie Ukraińców można było zakończyć działania UPA. Polska gospodarka mogła normalnie funkcjonować tylko dzięki przesiedleniu Ukraińców, a podczas przeprowadzania akcji „Wisła” nie było ofiar śmiertelnych, ponieważ tylko banderowcy byli więźniami obozu w Jaworznie. Podkreślano również, że dzięki przeprowadzeniu akcji „Wisła” Ukraińcy wykonali skok cywilizacyjny⁶. Mitów tych nie można uzasadnić w żaden sposób. Badając materiał historyczny, nie można też potwierdzić argumentów przytaczanych przez ówczesny rząd.

Po przybyciu na zachodnie ziemie Polski ludność łemkowska nie od razu zorganizowała się w sposób umożliwiający prowadzenie działalności społeczno-kulturalnej i religijnej. Przyczyn tej sytuacji było wiele, ale najważniejsze było rozproszenie Łemków w całym powiecie i zakaz przemieszczania się. W punktach zbiorczych następował podział ludności na trzy kategorie. Do kategorii A należały osoby „notowane przez UB”, B – osoby, co do których zastrzeżenia miał „zwiad wojskowy” i „aktyw”, C – pozostałe rodziny⁷. Tak pogrupowaną ludność kierowano transportami do miejscowości docelowych, w których byli osiedlani. Poza podziałem na trzy kategorie obowiązywał też procentowy limit osadników

³ P. Przybylski, *Rola duchowieństwa greckokatolickiego w kształtowaniu się opcji narodowych wśród Łemków w latach 1918–1947*, Wydawnictwo Mado, Toruń 2006, s. 194.

⁴ Tamże, s. 193.

⁵ R. Drozd, B. Halczak, *Dzieje Ukraińców w Polsce w latach 1921–1989*, Ukraińskie Towarzystwo Historyczne, Zielona Góra–Słupsk 2010, s. 113.

⁶ R. Drozd, *Akcja „Wisła” w mitach*, w: *Akcja „Wisła” przyczyny, przebieg, skutki*, Związek Ukraińców w Polsce, Koło w Gorzowie Wlkp., Gorzów Wlkp. 2007, s. 5–11.

⁷ P. Przybylski, dz.cyt., s. 198–199.

przybyłych do miejsca osadzenia. Ich liczba nie mogła przekraczać 10% ogółu mieszkańców⁸. Głównym założeniem takiego działania było zamierzenie przeprowadzenia jak najszybszej asymilacji ludności przybyłej na ziemię zachodnie.

To, co łączyło tę ludność zaraz po przesiedleniu, była przede wszystkim trudna sytuacja historyczna i religia. Przybyli do zachodniej Polski Łemkowie byli wyznania greckokatolickiego i prawosławnego. Tereny te były pod opieką księży katolickich. Brak możliwości praktykowania własnej religii spowodował, że część z nich przeszła na katolicyzm. Oczywiście, miało to na celu pełną polonizację przybyłej ludności ukraińskiej. „Ważnym czynnikiem w procesie polonizacji Ukraińców było zapobieganie odradzaniu się ich zorganizowanego życia narodowego i Kościoła greckokatolickiego. Władze starały się to osiągnąć przez: po pierwsze, odizolowanie od reszty ludności, i tak nielicznej, inteligencji ukraińskiej, po drugie, przez uniemożliwienie im organizowania się, i po trzecie, przez prześladowanie duchownych greckokatolickich, połączone z uniemożliwianiem wykonywania działalności duszpasterskiej w swoim obrządku”⁹.

Będąc w tak trudnej sytuacji, zdeterminowana grupa Łemków podjęła się utworzenia miejsca kultu religijnego dla lokalnej społeczności. Ich determinacja doprowadziła do tego, że w 1952 roku powstały dwie parafie prawosławne: w miejscowościach Brzoza i Ługi. Powołanie ich nie było przypadkowe, gdyż prawosławie postrzegano w tamtym czasie jako religię neutralną w stosunku do działań państwa i rządu. Lokalizacja miejsc kultu także nie była przypadkowa. Na tych terenach były największe skupiska Łemków. Poza tym w Brzozie i Ługach znajdowały się opustoszałe obiekty sakralne, które można było dostosować do potrzeb kultu religijnego. Zadaniem tworzonych parafii było nie tylko podtrzymywanie kultu religijnego, ale również działania związane z podtrzymywaniem tożsamości narodowej wśród przesiedlonej i rozproszonej ludności.

Z perspektywy ostatnich dwudziestu lat można stwierdzić, że działania Łemków znacznie się zintensyfikowały. Można je podzielić na kilka etapów. Prężna działalność rozpoczęła się mniej więcej w 1992 roku, gdy w Ługach założono Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej. Jego podstawą był między innymi sukces zespołu folkowo-ludowego, założonego trzy lata wcześniej. Ideą powstania zespołu była chęć wystąpienia na XI Festiwalu Kultury Ukraińskiej

⁸ R. Drozd, B. Halczak, dz.cyt., s. 136.

⁹ R. Drozd, *Ukraińcy w Polsce w okresie przełomów politycznych 1944–1981*, w: *Mniejszości narodowe w Polsce. Prawo i społeczeństwo polskie a mniejszości narodowe w okresie przełomów politycznych (1944–1981)*, red. P. Madajczyk, Warszawa 1998, s. 202–203.

w Sopocie. Miał to być jednorazowy występ, więc zespół nazwał się „Chwylyna” (Chwila). Udany debiut zaowocował jednak nagraniem w 1992 roku kasyety magnetofonowej *Zahrajte mi huszli* (Zagrajcie mi skrzypce).

Przedsiębiorczość członków stowarzyszenia wyraziła się w kilku obszarach działalności. Poniżej opisano poszczególne pomysły, między innymi organizację Watry, projektów edukacyjnych, działalności wydawniczej i zespołów muzycznych¹⁰.

Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej prowadzi działalność kulturalno-edukacyjną w ramach kilku projektów. Swój dorobek utrwala też w postaci różnych publikacji, dzięki którym można zapoznać się z kulturą Łemków.

2. Projekty edukacyjne

Korzenny dom to projekt, który zrealizowano w 2002 roku. W jego ramach trzydziestojednoosobowa grupa dzieci wraz z trzema opiekunami przebywała w Krynicy. Głównym celem było nie tylko odwiedzenie miejsc zamieszkania przodków, ale również zaznajomienie się ze współczesną kulturą łemkowską. Biorąc udział w projekcie, dzieci nie tylko zwiedziły okolice, między innymi Dolinę Popradu, Beskid Niski, Kraków i Wieliczkę, Tatry polskie i słowackie. Miały też okazję spotkać się z Władysławem Grabanem – poetą, fotografikiem, wydawcą współczesnej literatury łemkowskiej, z ks. Bazylim Gałczykiem – proboszczem parafii prawosławnej w Krynicy, czy z ks. Janem Pipką – proboszczem parafii greckokatolickiej w Krynicy, i Piotrem Kochanowskim – pisarzem i działaczem łemkowskim.

Dzięki bezpośrednim kontaktom z tradycyjną architekturą tamtego regionu i zapomnianym rzemiosłem młodym ludziom można było uświadomić wartość kultury ludowej ich przodków. W ramach tego projektu nieocenioną wartość miał kontakt dzieci z językiem łemkowskim. Na co dzień biorą one udział w nauce języka łemkowskiego podczas dodatkowych lekcji, a uczestnicząc w projekcie, miały możliwość komunikowania się w języku łemkowskim podczas codziennych kontaktów w górach. Dzięki temu mogły aktywnie uczestniczyć między innymi w spotkaniach z twórcami. Projekt ten w dużej mierze podniósł walory nauki

¹⁰ Opisy poszczególnych pomysłów opracowano na podstawie materiałów Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej udostępnionych przez ks. A. Grabana.

języka – dzieci mogły sprawdzić umiejętność prowadzenia rozmowy i spontanicznie zadawać pytania w niewymuszonych sytuacjach. Udział w tym projekcie był jednym z wielu elementów kształtowania i wzmacniania łemkowskiej tożsamości narodowej.

Innym przykładem projektu realizowanego przez Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej są warsztaty polegające na przygotowaniu przedstawienia *Jesień w Karpatach*, autorstwa Piotra Trochanowskiego. Zadaniem młodzieży było przygotowanie scenografii, strojów i nauczenie się tekstu w języku łemkowskim. Dzięki temu praca nad tekstem okazała się ciekawą formą nauki języka, który stał się żywy i atrakcyjniejszy dla młodzieży. Całe przedsięwzięcie trwało trzy tygodnie, a finałem było przedstawienie dla szerszej społeczności lokalnej. Spektakl ten został też zaprezentowany w ramach *Spotkań z kulturą łemkowską* w Teatrze im. J. Osterwy w Gorzowie Wielkopolskim.

Od roku 2003 Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej realizuje projekt pod nazwą *Rusiński zmierzch*. Jest to wieczór poezji i pieśni łemkowskiej, nawiązujący do dawnej tradycji wspólnego spędzania wieczorów na wsi. W ramach tego wieczoru dzieci i młodzież miały szansę zaprezentowania swoich możliwości literackich i muzycznych.

Od roku 2004 Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej rozpoczęło prowadzenie cyklicznego projektu Letnia Szkoła Kultury Łemkowskiej. Jest to projekt międzynarodowy, realizowany wspólnie z organizacjami z Monastyrsk na Ukrainie – z Towarzystwem Lemkiwszczyna i Mołodą Lemkiwszczyną. Głównym zadaniem tego projektu było skupienie się na twórczej pracy, która pozwoliła rozwinąć ich talenty, ale też kreatywny udział w tworzeniu kultury. Tego typu działania sprzyjają integracji różnych grup lokalnych dzieci i młodzieży z Polski i z Ukrainy.

Kolejnym pomysłem na działalność popularyzatorską była koncepcja studia artystycznego *Od Nikifora do Warhola*. Odwołanie się do dwóch wybitnych postaci pochodzenia łemkowskiego miało pokazać kierunek, w jakim zmierza jego działalność. Zadaniem studia jest prezentacja szerokiej twórczości osób, które nie tylko nawiązują i czerpią z tradycji łemkowskiej, ale także starają się stworzyć uniwersalne interpretacje nowoczesnych tematów. Głównym zamierzeniem jest organizacja wystaw, różnego rodzaju pokazów multimedialnych i spotkań z twórcami. W ramach tego projektu odbywały się też różnego rodzaju warsztaty twórcze i edukacyjne, na przykład pisanie ikon (prowadzone przez ikonopisców), fotograficzne i teatralno-muzyczne dla wszystkich chętnych.

Ciekawym pomysłem był też projekt zatytułowany *Spotkanie trzech kultur*. Jego główną ideą była próba pokazania kultury i wymiany kulturowej między sąsiadami. W projekcie uczestniczyły grupy muzyczne z Polski i z Ukrainy, które zaprezentowały zarówno muzykę tradycyjną, folkową, jak i sakralną.

Święta są czasem zbliżenia i okazywania pewnego ciepła. Przy tej okazji powstał pomysł realizacji projektu *Kolęda w korzennym domu*. Skąd taka nazwa? Jedno z dzieci ojczyznę swoich przodków Łemkowynę określiło jako korzenny dom. Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej stara się więc, by dla młodych ludzi Łemkowyna nie była tylko jakąś mityczną krainą, z którą wiążą się bolesne wspomnienia ich przodków, ale stała się miejscem poszukiwania własnej tożsamości. W celu przybliżenia tradycji i kultury łemkowskiej w okresie świątecznym młodzież łemkowska z powiatu strzelecko-drezdeneckiego kolęduje w swojej okolicy. Dzięki temu udało się ją zaangażować w twórcze poznawanie i przekazywaniem tradycji w swoim najbliższym otoczeniu.

Ciekawym przedsięwzięciem był wakacyjny projekt, który polegał na zbieraniu i opracowywaniu materiału historycznego i literackiego dotyczącego mieszkańców powiatu strzelecko-drezdeneckiego. Odwiedzając w domach starszych mieszkańców, młodzież przeprowadzała wywiady i zbierała zdjęcia. Następnie opracowywała te materiały, tworząc pierwszą monografię w historii tego terenu. Dzięki swojej aktywności młodzież stała się nie tylko odbiorcą projektu, ale przede wszystkim jego twórcą. Projekt ten umożliwił im poznanie historii przodków, którzy jednocześnie stali się twórcami historii miejsca, w którym dzisiaj żyją młodzi ludzie. Ponadto pokazano młodzieży, że mimo iż nie ma obecnie mody na tradycję, to właśnie ona może być czymś żywym i atrakcyjnym dla młodych ludzi. Dzięki temu powstała książka o historii ludzi przesiedlonych na tereny powiatu strzelecko-drezdeneckiego. Jest ona bogato ilustrowana zdjęciami zarówno z Łemkowszczyzny, jak i miejsc, które powstały już po przesiedleniu. Dzięki zaangażowaniu młodych ludzi wydano dwie publikacje, z których można się dowiedzieć, jak wyglądało życie codzienne, jakie były zwyczaje, tradycje i obrzędy społeczności łemkowskiej w górach, na terenach zamieszkiwania przez ich przodków i w obecnych miejscach zamieszkania¹¹.

¹¹ Zob. *Z łemkowskiej skrzyni*, cz. 1, *Opowieści z Ługów i okolic*, Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej, Strzelce Krajeńskie 2003; *Z łemkowskiej skrzyni*, cz. 2, *Opowieści z Brzozy i okolic*, Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej, Strzelce Krajeńskie 2004.

3. Działalność wydawnicza

Kolejnym wyzwaniem podjętym przez Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej jest działalność wydawnicza. Od roku 2003 pod patronatem stowarzyszenia wydano sześć książek przybliżających życie, tradycję, religię mniejszości łemkowskiej: *Z łemkowskiej skrzyni*, część 1 *Opowieści z Ługów i okolic* i część 2 *Z łemkowskiej skrzyni, Opowieści z Brzozy i okolic*. Stowarzyszenie wydało także publikację Władysława Grabana *Znaleźć równowagę duszy*, Andrzeja i Stefana Dudry *Prawosławny dekanat zielonogórski*, Andrzeja i Stefana Dudry *Prawosławny dekanat lubiński*, *Ikony cerkwi prawosławnej w Brzozie*.

Watra. *Batpa* to w języku łemkowskim ognisko¹². Nazwą tą określa się do dzisiaj spotkanie przy ognisku, podczas którego odbywają się występy zespołów prezentujących różnorodny program. Z roku na rok ta lokalna impreza plenerowa przerodziła się w dużą imprezę, na którą zjeżdżają się pasjonaci kultury łemkowskiej z Polski i z zagranicy. Ognisko stało się miejscem spotkania międzypokoleniowego. W tym czasie trwają występy różnych zespołów, snute są opowieści i wspomnienia przekazywane przez starsze pokolenie.

4. Działalność zespołów muzycznych

Pod koniec 2004 roku ks. Artur Graban założył zespół folkowy „Lemko Tower”. W skład zespołu wchodzi dzieci ze szkół podstawowych oraz młodzież z gimnazjum i szkół średnich. Obecnie jest osiem osób grających na różnych instrumentach i cztery osoby śpiewające. W swoim dorobku „Lemko Tower” ma występy na około 150 koncertach krajowych i zagranicznych. Zespół wydał też płyty, między innymi *Kolady*, *Zapach wiosennego wiatru*, *Live in Gorzów*, *Śpiwanoczky*.

Drugim zespołem działającym pod szyldem Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej jest „Jarro”, który został założony pod koniec 2005 roku przez Oleha Smoleja. Wykonuje on rockową muzykę łemkowską, a obecnie w jego składzie jest sześć osób.

¹² J. Horoszczak, *Słownik łemkowsko-polski, polsko-łemkowski*, Rutenika, Warszawa 2004, s. 29.

Ważnym elementem krzewienia kultury łemkowskiej wśród społeczności lokalnej jest działalność chóru przy parafii prawosławnej pw. św. Archaniola Michała w Brzozie. Obecnie w chórze śpiewa 16 osób.

Przedstawiono tylko wybrane obszary działalności stowarzyszenia w środowisku lokalnym. Wszystko to zrobiono dzięki środkom finansowym pozyskiwanym z zewnętrznych źródeł. W ciągu ostatnich kilkunastu lat widoczne było zaangażowanie ludzi w ich pozyskiwanie. Stowarzyszenie otrzymało na działalność ponad 100 tys. zł. W latach 1999–2012 na remonty i budowę obiektów przeznaczono ponad milion złotych. Stowarzyszenie nadal poszukuje źródeł finansowania w celu rozszerzenia prężnej działalności. W roku 2012 pozyskało już ponad 250 tys. zł z Ministerstwa Cyfryzacji i Administracji. Nie rozpatrzono jeszcze dwóch wniosków o fundusze unijne, które bardzo wysoko oceniono. Jeden z wniosków dotyczy zakupu instrumentów dla zespołu muzycznego na kwotę 50 tys. zł, a drugi – wyposażenia siedziby stowarzyszenia w sprzęt multimedialny, między innymi radio internetowe i telewizję internetową. Planowane jest też uruchomienie w wieży kina i galerii multimedialnej. Całość projektu oszacowano na 80 tys. zł.

Jak widać, pomysłów jest wiele, potrzeba tylko finansowego wsparcia. Dzięki zaangażowaniu i charyzmie ludzi, w tym między innymi ks. A. Grabana i innych członków stowarzyszenia oraz parafii, zyskują nie tylko Łemkowie, ale i szersza społeczność lokalna, a nawet region. Wyjazdy zespołów i prezentacje dorobku na zewnątrz pokazują, że w małym miasteczku i w powiecie jest grupa pomysłowych pasjonatów, zaradnych i rzutkich, którym zależy, by zrobić coś nie tylko dla siebie, ale dla szerszej społeczności.

Zakończenie

Na podstawie analizy działalności członków Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej z księdzem Arturem Grabanem na czele śmiało można stwierdzić, że prężna działalność jego członków obejmuje zarówno dbanie o tożsamość, jak i przedsiębiorczość. Warto podkreślić, że wysiedlenie Łemków nastąpiło w czasie, „kiedy duża część tej ludności nie miała wyraźnie ukształtowanej tożsamości narodowej. Wydarzenia lat 1944–1947 były dla nich trudnym

doświadczeniem. (...) Paradoksalnie akcja «Wisła» przyspieszyła rozwój ukraińskiej świadomości narodowej u dużej części Łemków¹³.

Z działalności stowarzyszenia wynika, że przedsiębiorczość, zaradność i zaangażowanie ludzi mogą doprowadzić do rozwoju zarówno kulturalnego, jak i materialnego małej ojczyzny. Z jednej strony jest ona ukierunkowana na podtrzymywanie łemkowskiej tożsamości etnicznej, ale z drugiej strony służy całej społeczności środowiska lokalnego, integrując je. Wiele osób jest zaangażowanych w pozyskanie funduszy, które pomagają w rozwoju i podtrzymywaniu tożsamości, ale jednocześnie uczą przedsiębiorczości, zabiegania o to, co jest najbliżej nas – o naszą małą ojczyznę. W artykule przedstawiono kilka wybranych obszarów działalności stowarzyszenia. Pokazują one, że przedsiębiorczość można połączyć z dbaniem o tożsamość w środowisku i może to dać pozytywne rezultaty dla całej społeczności lokalnej.

Literatura

- Drozd R., *Akcja „Wisła” w mitach*, w: *Akcja „Wisła” przyczyny, przebieg, skutki*, Związek Ukraińców w Polsce, Koło w Gorzowie Wlkp., Gorzów Wlkp. 2007.
- Drozd R., *Ukraińcy w Polsce w okresie przełomów politycznych 1944–1981*, w: *Mniejszości narodowe w Polsce. Prawo i społeczeństwo polskie a mniejszości narodowe w okresie przełomów politycznych (1944–1981)*, red. P. Madajczyk, Warszawa 1998.
- Drozd R., Halczak B., *Dzieje Ukraińców w Polsce w latach 1921–1989*, Ukraińskie Towarzystwo Historyczne, Zielona Góra–Słupsk 2010.
- Horoszczak J., *Słownik łemkowsko-polski, polsko-łemkowski*, Rutenika, Warszawa 2004.
- Materiały udostępnione przez ks. A. Grabana dotyczące działalności Stowarzyszenia Miłośników Kultury łemkowskiej w Strzelcach Krajeńskich.
- Przybylski P., *Rola duchowieństwa greckokatolickiego w kształtowaniu się opcji narodowych wśród Łemków w latach 1918–1947*, Wydawnictwo Mado, Toruń 2006.
- Słownik języka polskiego*, t. II, red. M. Szymczak, Warszawa 1988.
- Z łemkowskiej skrzyni*, cz. 1, *Opowieści z Ługów i okolic*, Stowarzyszenie Miłośników Kultury łemkowskiej, Strzelce Krajeńskie 2003.
- Z łemkowskiej skrzyni*, cz. 2, *Opowieści z Brzozy i okolic*, Stowarzyszenie Miłośników Kultury łemkowskiej, Strzelce Krajeńskie 2004.

¹³ R. Drozd, B. Halczak, dz.cyt., s. 184.

ENTWICKLUNG DER TÄTIGKEIT DER KULTURGESELLSCHAFT DER LEMKEN

Zusammenfassung

Im Beitrag wurde die Tätigkeit des Vereins der Freunde der Kultur von Lemken dargestellt. Die Darstellung der wirtschaftlichen Tätigkeit wurde in drei Teile gemäß des spezifischen Profils des Vereins geteilt. Dabei wurde u.a. die Struktur von Watra beschrieben. Es wurden als Beispiele Projekte für Kinder und Jugendliche präsentiert, die in der lokalen sozialen Umgebung und mit ihrer Teilhabe realisiert wurden. Die Autorin machte insbesondere auf die Tätigkeit der Musikgruppen aufmerksam. Ziel des Artikels ist es, die Potenziale einer gewerblichen Tätigkeit in der Region am Beispiel einer ethnischen Minderheit darzustellen. Dank der erworbenen Mittel und Zuschüsse aus unterschiedlichen Quellen wurde der Verein nicht nur in der Region sondern auch in Polen und sogar international berühmt. Die Summe der in den letzten 20 Jahren erworbenen finanziellen Mittel bewies, dass man sehr viel machen kann. Der Verein bekommt nicht nur Mittel für die Kulturaktivitäten sondern auch für die Renovierung der Gebäude, die er besitzt, also von den kleinen Bildungsprojekten bis zu den großen Bauvorhaben wie z.B.: Renovierung von zwei Gotteshäusern der griechisch- orthodoxen Kirche und eines Turms des Vereinssitzes.

Die angeführte Vereinstätigkeit zeigt deutlich, dass kaufmännisches Denken, Tüchtigkeit und Engagement der Menschen zur kulturellen und materiellen Entwicklung der Heimat beitragen können. Die beschriebenen Maßnahmen waren einerseits auf die Pflege der ethnischen Identität der Lemken ausgerichtet, andererseits sind sie für die ganze lokale soziale Umgebung nützlich und integrierend. Wenn viele engagierte Menschen zusammenarbeiten, ist es möglich Drittmittel zu akquirieren, die bei der Entwicklung und Pflege der Identität helfen. Gleichzeitig lernen die Menschen unternehmerisch zu denken sowie unsere Umgebung unsere Heimat zu unterstützen. Die Aktivitäten des Vereins zeigen beispielhaft, dass man den Unternehmergeist mit der Identitätspflege vor Ort verbinden kann und dass sie gute Effekte für das ganze lokale soziale Umfeld bringen können.